



O'ZBEKISTONNING XALQARO PISA TESTIDAGI NATIJALARI VA UNDA TA'LIM TIZIMI SAMARADORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA FOYDALANISH MASALALARI

Jumanova Shaxnozaxon Ikromjonovna

Qo'qon universiteti dotsenti, v.b (PhD)

Odilova Maxliyo Doniyorjon qizi

Qo'qon Universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

e-mail: odilovamaxliyo04@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-iyun 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-iyun 2024-yil

Jurnal soni: 11

Maqola raqami: 21

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v11i11.959>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

PISA, OECD, ta'lim sifati, matematika, o'qish, tabiiy fanlar, iqtisodiy hamkorlik, rivojlanish, kreativ fikrlash, strategiyalar.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O'zbekistonning xalqaro PISA testidagi natijalarini o'rganishga qaratilgan, unda yoritilgan muammolarni tahlil qiladi va yanada mustahkam va global miqyosda raqobatbardosh ta'lim tizimini yaratish uchun ko'plab natijalardan foydalanish strategiyalarini taklif qiladi. O'zbekiston bo'yicha PISA ko'rsatkichlari e'tibor talab qiladigan bir qancha muhim masalalarga oydinlik kiritadi. O'zbekistonning PISA maydonidagi debyuti uning ta'lim natijalari va OECD mamlakatlari natijalari o'rtasidagi sezilarli tafovutni ko'rsatdi. Shuningdek O'zbekiston 2022-yilda ilk bora PISA testida ishtirok etdi. Bu natijalardan foydalanib O'zbekiston Ta'lim tizimidagi o'zining kamchiliklarini o'rganishi va boshqa yuqori natijalarni egallagan davlatlar tajribalaridan foydalanishi mumkin. Maqolani yozish davomida PISA testining OECD mamlakatlari o'rtacha ko'rsatkichlari va O'zbekiston natijalari o'zaro taqqoslangan. Bu orqali natijalar qismida jadvallar va grafiklar orqali batafsil tanishishingiz mumkin. Maqolaning so'nggi qismida esa O'zbekistonning ta'lim tizimi va yuqoridagi natijalardan foydalanib kelgusidagi PISA testlarida yaxshi natijalarga erishish uchun xulosalar berilgan.

Kirish: Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) tomonidan uch yilda bir marta o'tkaziladigan Xalqaro o'quvchilarni baholash dasturi (PISA) butun dunyo bo'ylab ta'lim tizimini baholash uchun kuchli vositadir. PISA 15 yoshli o'quvchilarning matematika, o'qish va tabiiy fanlar bo'yicha bilim va ko'nikmalarini o'lchaydi – bu tobora murakkab va bilimga asoslangan dunyoda muvaffaqiyat uchun zarur bo'lgan mavzular. O'zbekistonning PISA'da ishtirok etish haqidagi yaqinda qabul qilgan qarori ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlarini tushunish majburiyatini bildiradi va strategik takomillashtirish uchun qimmatli imkoniyat yaratishi mumkin.

PISA natijalarini to'plash mumkin bo'lsa-da, ular islohot uchun yo'l xaritasini ham taklif qiladi. O'zbekiston misolida bu natijalar taraqqiyotga bo'lgan ehtiyojni yaqqol ko'rsatib beradi, shu bilan birga ta'lim samaradorligini oshirishga yo'nalish beradi.

O'zbekistonning PISA bosqichidagi debyuti uning o'quvchilari va OECDga a'zo davlatlar o'quvchilari o'rtasida sezilarli farq borligini ko'rsatdi. Eng so'nggi PISA tsiklida (2022) O'zbekiston matematika bo'yicha 364, o'qish bo'yicha 336 va tabiiy fanlar bo'yicha 355 ball to'plagan. Bu ko'rsatkichlar OECD o'rtacha ko'rsatkichlaridan ancha past bo'ladi, mos ravishda 472, 476 va 485. Bu past ko'rsatkich O'zbekiston ta'lim tizimida sezilarli yaxshilanish yo'nalishlarini ko'rsatishi mumkin.

Bu natijalar muammo ko'lamin yoritib bersa-da, maqsadli islohotlarning boshlang'ich nuqtasi bo'lib xizmat qiladi. PISA ma'lumotlarini chuqur tahlil qilish o'zbekistonlik o'quvchilar kurashayotgan muayyan sohalarga oydinlik kiritishi mumkin, bu esa mamlakatning ta'lim amaliyoti va siyosatiga maqsadli aralashuvlar va tuzatishlar kiritish imkonini beradi.

O'zbekistonning PISA dan past ko'rsatkichlariga ega bo'lishiga bir qancha potentsial omillar yordam beradi va bu muammolarni tushunish takomillashtirish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy yo'nalishlar:

- Tenglik va foydalanish imkoniyati:** PISA natijalari ijtimoiy-iqtisodiy, geografik joylashuv va jins kabi omillarga asoslanib, ta'lim natijalaridagi sezilarli tafovutlarni ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston tizimidagi bu tengsizliklarni aniqlash juda muhim, chunki ular o'quvchilarning to'liq salohiyatini yuzaga chiqarishga to'sqinlik qiladi va umummilliy taraqqiyotga to'sqinlik qiladi.

- Pedagogik yondashuvlar:** PISA baholashlari nafaqat oddiy bilimlarni, balki tushunchalarni qo'llash, tanqidiy fikrlash va notanish muammolarni hal qilish qobiliyatini o'lchash uchun mo'ljallangan. Agar O'zbekiston ta'lim tizimi birinchi navbatda yod olishga e'tibor qaratsa, bu PISA ballarini pasaytirishi va o'quvchilarning real sharoitlarga moslashish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

- O'quv dasturlarini muvofiqlashtirish:** Mavjud o'quv dasturlari va PISA tomonidan sinovdan o'tgan ko'nikmalar o'rtasidagi noto'g'ri muvofiqlik yordam beruvchi omil bo'lishi mumkin. O'zbekiston o'quv dasturini PISA bo'yicha baholangan asosiy kompetensiyalarga muvofiq tahlil qilish yangilanishi yoki qo'shimchalar zarur bo'lishi mumkin bo'lgan sohalarni aniqlaydi.

- O'qituvchilarni tayyorlash va rivojlantirish:** O'quvchilarda yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'qituvchilar tegishli pedagogik uslublar va mazmunli tajriba bilan jihozlangan bo'lishi kerak. O'qituvchilarning etarli darajada tayyorlanmaganligi ta'lim natijalarini yaxshilashda qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

- Resurslarni taqsimlash:** ta'lim resurslarini, jumladan texnologiya, o'quv materiallari va yuqori malakali o'qituvchilarni teng taqsimlash o'quvchilar muvaffaqiyatida muhim rol o'ynaydi. PISA tahlillari resurslardagi nomutanosiblik muayyan o'quvchilar populyatsiyasiga qayerda ta'sir qilishini aniqlashi mumkin.

Ta'limni rivojlantirish uchun PISA insights dasturidan foydalanish

O'zbekistonning PISA bo'yicha sayohati o'zining qiyinchiliklari va imkoniyatlari bilan xalqaro taqqoslashning ahamiyatini ko'rsatadi. Zaif tomonlarni aniqlash va amaliyotni yuqori natijalarga erishgan mamlakatlar bilan solishtirish orqali O'zbekiston ta'lim sohasida mukammallikka erishish sari o'zgaruvchan yo'lga kirishi mumkin. PISA insightlaridan konstruktiv foydalanish uchun potentsial strategiyalar:

- Ma'lumotlarga asoslangan siyosat ishlab chiqish:** PISA ma'lumotlaridan ta'lim sohasida dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish uchun foydalanish mumkin. Maqsadli siyosat o'quvchilar kurashayotgan, resurslar va aralashuvlar samarali yo'naltirilishini ta'minlaydigan muayyan sohalarni hal qilish uchun shakllantirilishi mumkin.

- Kasbiy rivojlanish:** PISA tahlillari o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish, o'qituvchilarni 21-asr ko'nikmalari tizimi talablariga mos keladigan tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar bo'yicha malakasini oshirish haqida ma'lumot berishi mumkin.

- O'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish:** PISA ta'kidlagan kamchiliklardan foydalangan holda, O'zbekiston o'z o'quv dasturini eng ilg'or xalqaro tajribaga mos kelishini ta'minlash uchun qayta ko'rib chiqishi mumkin, bu esa kelajakdagi muvaffaqiyat uchun muhim bo'lgan vakolatlarni rivojlantirishga urg'u berishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili: Xalqaro o'quvchilarni baholash dasturi (PISA) butun dunyo bo'ylab ta'lim siyosatini ishlab chiqishda keng tarqalgan kuchga aylandi. PISA ning ta'lim tizimiga ta'siri, o'lchov vositasi sifatida haqiqiyli va ta'lim samaradorligi kontseptsiyasi bilan murakkab bog'liqligi ko'plab tadqiqotlarni o'rganadi.

PISA natijalari ko'pincha milliy va xalqaro darajada keng ko'lami islohotlarni keltirib chiqaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, PISA sikllaridan keyin keng tarqalgan amaliyot bu "siyosiy qarz olish" bo'lib, bu erda mamlakatlar, xususan, past natijalarga erishganlar, yuqori ball to'plagan davlatlar strategiyalari va yondashuvlarini qabul qiladilar (Sahlberg, 2011). Bu ta'lim siyosatini ishlab chiqishda globallashtirish tendentsiyasini ta'kidlaydi, chunki PISA natijalari samarali amaliyotni tashkil etuvchi ko'rsatkichlar sifatida qaraladi. Biroq, tadqiqot, shuningdek, xalqaro standartlarga nisbatan taqqoslash istagi va ta'lim tizimini muayyan mahalliy sharoitlarga moslashtirish zarurati o'rtasidagi keskinlikni ko'rsatadi (Meyer va Benavot, 2013).

PISA baholashlarining haqiqiyliги bilan bog'liq savollar doimiy munozaralar mavzusidir. Ba'zi tadqiqotlar PISA ko'nikmalarini to'g'ri o'lchaydimi yoki yo'qligini tanqid qiladi, bu esa mazmunni chuqur o'zlashtirishdan farqli ravishda amaldagi bilimlarga e'tibor qaratishni taklif qiladi (Xopfenbek va boshq., 2018). Keyingi tadqiqotlar PISA baholashlari doirasidagi madaniy tarfakashlik potentsialini va bu noto'g'ri qarashlar turli mamlakatlar natijalariga qanday ta'sir qilishi mumkinligini o'rganadi. PISA ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirish niyatida bo'lsa-da, tadqiqotlar kutilmagan oqibatlarini ham o'rganadi, masalan, PISA reytingiga katta e'tibor qaratish o'quv rejasini toraytirishga va "sinovga o'rgatish" amaliyotiga olib keladi (Nichols & Berliner, 2007). kengroq ta'lim maqsadlari.

PISA ta'lim va ta'lim sohasidagi innovatsiyalarni qay darajada rag'batlantirishi yoki bo'g'ish darajasi bahsli mavzudur. Ba'zi tadqiqotchilar PISA tasdiqlangan, samarali amaliyotlarni o'zlashtirishga yordam beradi, deb ta'kidlaydilar, boshqalari esa uning standartlashtirishga e'tiborini pedagogik innovatsiyalar va eksperimentlarni cheklashi mumkinligini ta'kidlaydilar (Breakspear, 2012). Muhimi, bir qancha tadqiqotlar PISA ham mamlakatlar ichida, ham global miqyosdagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarni yoritib berishi mumkinligini ta'kidlaydi (OECD, 2016). Kutilmaganda yomon PISA natijalaridan so'ng boshlangan ta'lim sohasidagi keng ko'lami islohotlarga ishora qiluvchi "PISA shoki" deb nomlanuvchi hodisaning tahlillari ham qimmatli tushunchalarni beradi.

Mavjud adabiyotlar PISA ning ta'lim siyosatiga sezilarli ta'sirini ko'rsatib, ko'p darajali islohotlarni keltirib chiqarmoqda. Tadqiqotlar PISA ning haqiqiyliги va uning mamlakatlar va ta'lim amaliyotlariga turli ta'siri bo'yicha turlicha istiqbollarni taqdim etadi (Jumanova Sh va boshqalar, 2023). Tanqidiy nuqtai nazardan, tadqiqot PISA tengsizlik sohalarni yoritishi va uni ta'limdagi tenglik muammolarini hal qilishda qimmatli vositaga aylantirishi mumkinligi haqida xulosaga keladi.

PISA bo'yicha tadqiqotlar rivojlanishda davom etar ekan, uning cheklovlarini hisobga olish, shuningdek, ma'lumotlarga asoslangan siyosatni ishlab chiqish, ta'limdan adolatli foydalanish va ta'lim samaradorligini oshirish yo'lida o'qitish va o'qitish amaliyotini doimiy ravishda takomillashtirish uchun kuchli tomonlarini hisobga olish zarur.

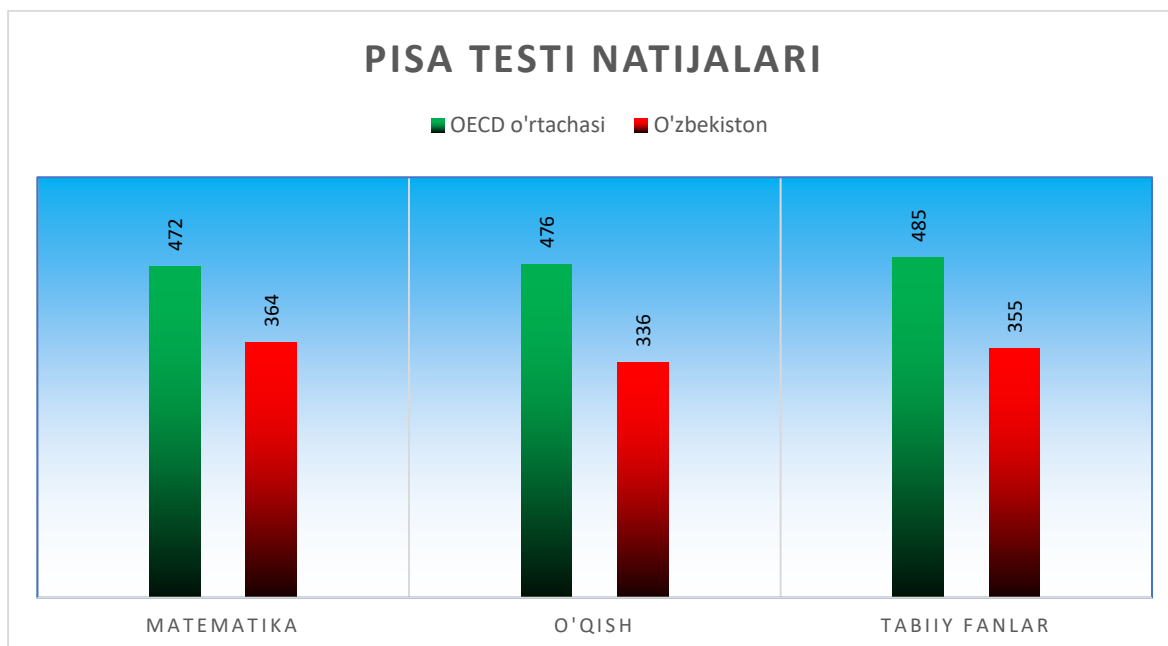
Metodologiya: Ushbu maqolani yozish jarayonida natijalarni tahlil qilish uchun ikkilamchi tahlil usulidan foydalanildi. Bunda jadval va grafiklar Xalqaro OECD tashkilotining rasmiy sahifasidagi natijalardan olindi va tahlil qilindi. Ushbu tahlil Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Xalqaro Tashkilotining (OECD) rasmiy sahifasidan olingan O'zbekistonning OECD o'rtacha ko'rsatkichlariga nisbatan ko'rsatkichlarini aks ettiruvchi jadval va grafiklarga e'tibor qaratildi.

Ushbu tahlil uchun quyidagi ma'lumotlarni tanlash mezonlari qo'llanildi:

- Mavzu sohalari: PISA tomonidan baholangan asosiy yo'nalishlar bo'lgan matematika, o'qish va fan savodxonligiga qaratilgan ma'lumotlar tekshirildi.
- Ma'lumotlar turlari: miqdoriy ma'lumotlar (PISA ballari) va sifatli tushunchalar (PISA hisobotlarining sharhlovchi matni) ko'rib chiqildi.

Natijalar: PISA 2022 ning asosiy mavzusi bo'lgan matematika bo'yicha 15 yoshli o'smirlar OECD mamlakatlarida o'rtacha 472 ballga nisbatan 364 ball to'pladi. Shuningdek, 15 yoshli bolalar o'qish bo'yicha o'rtacha 336 ball to'pladi, OECD mamlakatlarida bu ko'rsatkich 476 ballga teng¹.

O'zbekistonda 15 yoshli o'quvchilarning fan bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichi 355 ballni tashkil etadi, OECD mamlakatlarida esa bu ko'rsatkich 485 ballni tashkil qiladi (1-rasm).

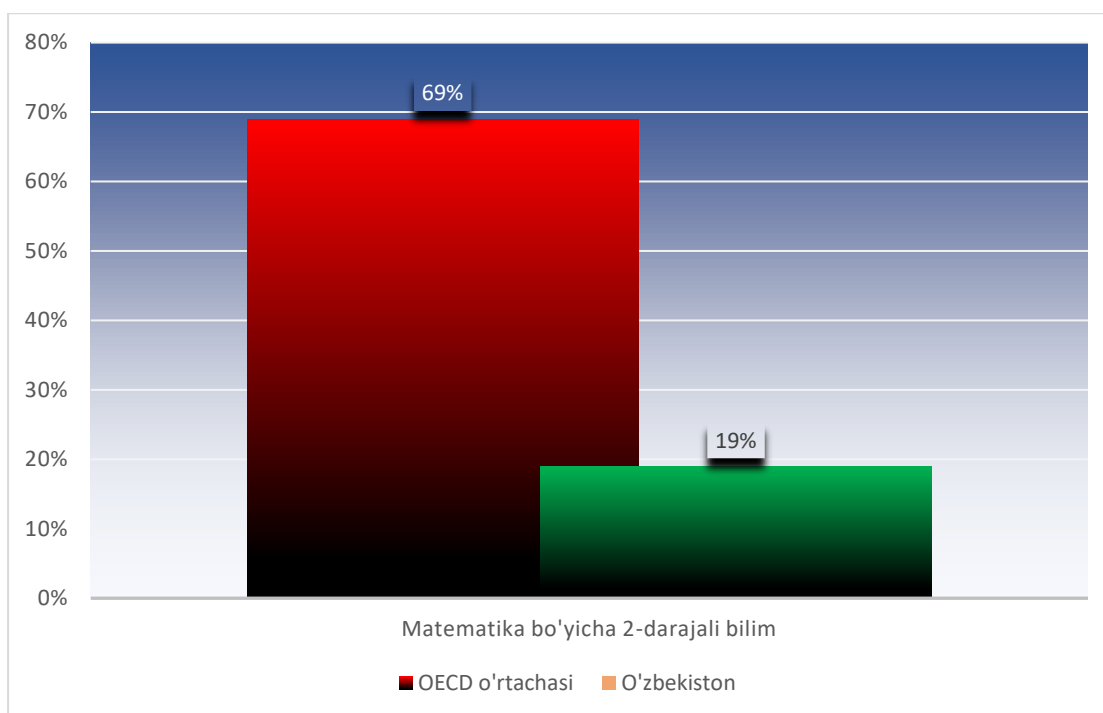


1-rasm. O'zbekiston PISA testi natijalari

O'zbekistonda 19% o'quvchilar matematika bo'yicha kamida 2-darajali bilimga erishgan, bu OECD mamlakatlaridagi o'rtacha ko'rsatkichdan sezilarli darajada past (OECD o'rtacha: 69%). Hech

bo'lmaganda, bu o'quvchilar to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatmalarsiz qanday qilib oddiy vaziyatni matematik tarzda ifodalash mumkinligini izhlashlari va tushinishlari mumkin (2-rasm).

¹ <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=UZB&treshold=10&topic=PI>



2-rasm. Matematika bo'yicha 2-darajali bilim foizi

2022-yilda Iqtisodiy hamkorlik va hamkorlik tashkiloti bo'yicha qizlar uchun o'rtacha o'rtacha ball 468 ballni tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda Qizlarning matematikadan ko'rsatkichlari 361 ballni tashkil qilgan. Matematik ko'rsatkichlardagi gender farqida 2022-yilda OECD o'rtacha farqi 9 ballni tashkil qildi (o'g'il bolalar qizlarga qaraganda o'rtacha 9 ballga yuqori), O'zbekistonda esa bu ko'rsatkich 6 ballni tashkil qilmoqda. To'plangan ballar bo'yicha 90 va 10 foizlik ko'rsatkichlar o'rtasidagi matematika ko'rsatkichlaridagi farq esa 2022 yilda OECD o'rtacha farqi 235 ballni tashkil qilgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 170 ballni tashkil qilgan.

Matematika fanidan 2-darajadan past ball olgan o'quvchilar ulushi esa 2022-yilda o'quvchilarning 31,1 foizi OECD mamlakatlarida o'rtacha 2-darajadan past ball olgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 80,7 foizni tashkil etmoqda. Matematika bo'yicha eng yaxshi natijalar 5 yoki 6-darajada ball to'plagan o'quvchilar ulushi esa OECD o'rtacha ko'rsatkichida o'quvchilarning 8,7 foizi ushbu darajaga erishgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich atigi 0,1 foizni tashkil etganini ko'rish mumkin (1-jadval).

1-jadval

O'quvchilarning matematikadan ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	OECD o'rtacha	O'zbekiston
Matematika bo'yicha eng yaxshi natijalarga erishgan qizlar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan qizlar ulushi)	6,8	0
Matematika bo'yicha eng yaxshi natijalar (5 yoki 6-bosqichda ball to'plagan o'quvchilar ulushi)	8,7	0,1
Matematik ko'rsatkichlardagi gender farqi, ballar farqi (o'g'il bolalar)	9	6
Matematika bo'yicha eng yaxshi o'g'il bolalar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan o'g'il bolalar ulushi)	10,5	0,1
Matematikadan past natijaga erishgan o'g'il bolalar (2-darajadan past ball olgan o'g'il bolalar ulushi)	30,6	78,1
Matematika fanidan past natijalar (2-darajadan past ball olgan o'quvchilar ulushi)	31,1	80,7
Matematika fanidan past natijalarga erishgan qizlar (2-darajadan past ball olgan qizlar ulushi)	31,6	83,4
90 va 10 foizlar o'rtasidagi matematika ko'rsatkichlaridagi farq (ballar bo'yicha)	235	170
Qizlarning matematikadan ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	468	361
O'quvchilarning matematikadan ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	472	364
O'g'il bolalarning matematikadan ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	477	367

2022-yilda OECD tomonidan o'g'il bolalarning o'qishdagi ko'rsatkichlari o'rtacha ball 464 ni tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 325 ni tashkil qilgan. OECD mamlakatlarida qizlarning o'rtacha o'rtacha balli 488 ballni tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 347 ballni tashkil qilgan. O'qish ko'rsatkichlari bo'yicha gender farqida OECD o'rtacha farqi -24 ballni tashkil qilgan (qizlar

o'g'il bolalarga qaraganda o'rtacha 24 ballga ko'proq), O'zbekistonda esa bu ko'rsatkich -22 ballni tashkil qilgan. Ya'ni qizlar o'g'il bolalarga qaraganda 22 ballga o'zib ketgan. PISA testida o'quvchilarning 26,3 foizi OECD mamlakatlarida o'rtacha 2-darajadan past ball olgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 85,9 foizni tashkil etdi (2-jadval).

2-jadval

O'quvchilarning o'qish bo'yicha ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	OECD o'rtacha	O'zbekiston
O'qish ko'rsatkichlaridagi gender farqi, ballar farqi (o'g'il bolalar)	-24	-22
O'qish bo'yicha eng yaxshi o'g'il bolalar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan o'g'il bolalar ulushi)	6,2	0
O'qish bo'yicha eng yaxshi natijalar (5 yoki 6-darajada ball olgan o'quvchilar ulushi)	7,2	0
O'qish bo'yicha eng yaxshi natijalarga erishgan qizlar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan qizlar ulushi)	8,2	0
O'qish bo'yicha past ko'rsatkichli qizlar (2-darajadan past ball olgan qizlar ulushi)	21,7	83.8
O'qish bo'yicha past natijalar (2-darajadan past ball olgan o'quvchilar ulushi)	26,3	85.9
O'qish bo'yicha past ko'rsatkichli o'g'il bolalar (2-darajadan past ball olgan o'g'il bolalar ulushi)	30,7	88
90 va 10 foizlar o'rtasidagi o'qish samaradorligidagi farq (ballar bo'yicha)	262	170
O'g'il bolalarning o'qishdagi ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	464	325
O'quvchilarning o'qishdagi ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	476	336
Qizlarning o'qishdagi ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	488	347

2022-yilda O'g'il bolalarning tabiiy fanlar bo'yicha ko'rsatkichlari OECD o'rtacha ko'rsatkichi 485 va O'zbekistonda o'g'il bolalar uchun o'rtacha 353 ball qayd etilgan. OECD o'rtacha reytingida qizlar uchun o'rtacha ball ham 485 ballni tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 357 ballni tashkil qilgan. PISA testida OECD mamlakatlari o'rtacha farqi 0 ballni (farq yo'q) tashkil etgan bo'lsa, O'zbekistonda qizlar o'g'il bolalardan o'rtacha 4 ballga ko'proq to'plagan. Ballar

bo'yicha 90 va 10 foizlar o'rtasidagi tabiiy fanlardan ko'rsatkichlaridagi farq esa OECD o'rtacha farqi 254 ballni tashkil qilgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 160 ballni tashkil qilgan. Tabiiy fanlar bo'yicha past natijalar 2-darajadan past ball olgan o'quvchilar ulushida o'quvchilarning 24,5 foizi OECD mamlakatlarida o'rtacha 2-darajadan past ball olgan bo'lsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 81,1 foizni tashkil etmoqda (3-jadval).

3-jadval

O'quvchilarning tabiiy fanlar bo'yicha ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	OECD o'rtacha	O'zbekiston
Fan ko'rsatkichlaridagi gender farqi, ballar farqi (o'g'il-qizlar)	0	-4
Fanda yuqori natijalarga erishgan qizlar (5 yoki 6-darajada ball olgan qizlar ulushi)	6,6	0
Fan bo'yicha eng yaxshi natijalar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan o'quvchilar ulushi)	7,5	0
Fanda yuqori natijalarga erishgan o'g'il bolalar (5 yoki 6-darajada ball to'plagan o'g'il bolalar ulushi)	8,3	0
Fanda past natijalarga erishgan qizlar (2-darajadan past ball olgan qizlar ulushi)	23,4	81.5
Fanda past natijalar (2-darajadan past ball olgan o'quvchilar ulushi)	24,5	81.1
Ilm-fan bo'yicha past natijalarga erishgan o'g'il bolalar (2-darajadan past ball olgan o'g'il bolalar ulushi)	25,5	80.7
90 va 10 foizlar o'rtasidagi fan ko'rsatkichlaridagi farq (ballarda)	254	160
O'quvchilarning fan bo'yicha ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	485	355
O'g'il bolalarning fandagi ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	485	353
Qizlarning fandagi ko'rsatkichlari (o'rtacha ball)	485	357

O'zbekistonda maktablar o'rtasidagi matematika ko'rsatkichlari o'rtasidagi farq OECD mamlakatlaridagi o'rtacha umumiy o'zgarishlarga nisbatan eng kichiklardan biri hisoblanadi. Ya'ni 9,7 % bilan 80 mamlakat orasida 75-o'rinni egallab turibdi. O'zbekistonda boshqa OECD va hamkor davlatlar bilan solishtirganda immigratsion kelib chiqishi bo'lgan o'quvchilar orasida matematika bo'yicha past natijalar ulushi nisbatan yuqori 89,6% ni ko'rsatmoqda, bu esa 76 davlat orasida 6 o'rin ekanini bildiradi. O'zbekistonda ta'lim yetakchiligi

boshqa OECD va hamkor davlatlar/iqtisodlarga nisbatan ancha rivojlangan. Bunda PISA indeksi 1.05 va bu 75 davlat orasida 2-o'rinda turganini ko'rish mumkin.

Muhokama: 2022-yilda OECD mamlakatlari va O'zbekiston o'rtasida matematika, o'qish va fan bo'yicha o'quvchilarning ko'rsatkichlarini solishtirishda bir qancha e'tiborga molik modellar paydo bo'ldi.

Birinchiidan, har uch sub'ekt bo'yicha ikkala ob'ekt o'rtasida sezilarli tafovut mavjud. OECD o'rtacha ko'rsatkichi o'rtacha ko'rsatkichlar bo'yicha O'zbekistonni doimiy ravishda ortda qoldiradi, bunda matematika, o'qish va fan bo'yicha sezilarli farqlar kuzatilgan. Ushbu tafovut ikki mintaqa o'rtasidagi ta'lim resurslari, o'qitish sifati va umumiy ta'lim darajasidagi nomutanosiblikdan dalolat beradi.

Ikkinchiidan, ishlashdagi gender farqlari sub'ektlar bo'yicha farq qiladi. Matematika bo'yicha o'g'il bolalar OECD mamlakatlarida ham, O'zbekistonda ham qizlardan ustunroq bo'lishadi, garchi bu farq O'zbekistonda kichikroqdir. Aksincha, o'qish bo'yicha qizlar odatda o'g'il bolalarni ortda qoldiradilar, ammo bu farq darajasi O'zbekiston bilan solishtirganda OECD o'rtacha ko'rsatkichlarida aniqroqdir. Fanda Iqtisodiy hamkorlik va hamkorlik tashkilotining o'rtacha ko'rsatkichida gender farqi juda kam yoki umuman yo'q. O'zbekistonda qizlar o'g'il bolalardan bir oz ustunroq.

Uchinchiidan, samaradorlik darajasini taqsimlashda sezilarli farqlar mavjud. O'zbekistonda barcha fanlar bo'yicha OECD o'rtacha ko'rsatkichiga nisbatan past ko'rsatkichlar yuqoriroq va eng yuqori ko'rsatkichlar pastroq foizlarga ega. Bu O'zbekistonda qiyinchilikka duchor bo'lgan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ta'lim natijalarida yuqori natijalarga erishish uchun maqsadli tadbirlar zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, ushbu muhokama O'zbekiston ta'lim tizimi o'quvchilar faoliyatini yaxshilashga qaratilgan sa'y-harakatlarni yo'naltirishi va OECD o'rtacha darajasidan farqni bartaraf etishi mumkin bo'lgan sohalarni ajratib ko'rsatadi. Ta'lim resurslaridagi nomutanosibliklarni bartaraf etish, past natijalarga erishgan o'quvchilarni maqsadli qo'llab-quvvatlash va ta'limda gender tengligini ta'minlash O'zbekistonda umumiy ta'lim sifati va natijalarini yaxshilashga e'tibor qaratish zarur bo'lgan asosiy yo'nalishlardir.

Xulosa: O'zbekiston xalqaro PISA testi natijalari mamlakat ta'lim tizimining kuchli va zaif tomonlarini har tomonlama ko'rib chiqish imkonini beradi. O'zbekiston ta'lim sohasini isloh qilishda ana shu tushunchalardan foydalanish yo'lini boshlar ekan, o'zining ta'lim landschaftini strategik jihatdan yaxshilash uchun hal qiluvchi davrga duch kelmoqda. Ushbu xulosa O'zbekistonning PISA natijalarining asosiy xulosalarini umumlashtiradi, ta'kidlangan muhim masalalarni ko'rib chiqadi va mamlakatni yanada samarali va raqobatbardosh ta'lim tizimi sari intilish bo'yicha amaliy strategiyalarni belgilaydi.

O'zbekistonning PISA maydonidagi debyuti uning ta'lim natijalari va OECD mamlakatlari natijalari o'rtasidagi sezilarli tafovutni ko'rsatdi. Matematika, o'qish va fan bo'yicha ko'rsatkichlar OECD o'rtacha ko'rsatkichlaridan ancha past bo'lgan O'zbekiston o'z o'quvchilarini globallashtirgan dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirish borasida aniq muammolarga duch kelmoqda. Biroq, bu natijalar, shuningdek, ta'lim tizimini qiynayotgan asosiy muammolarni hal qilish uchun maqsadli islohotlar va strategik tadbirlar uchun katalizator bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Breakspear, S. (2012). The policy impact of PISA: An exploration of the normative effects of international benchmarking in school system performance. *OECD Education Working Papers*, No. 71, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5k9fdqffr28-en>
2. Hopfenbeck, T. N., Lenkeit, J., El Masri, Y., Cantrell, K., Ryan, J., & Baird, J. (2018). Lessons learned from PISA: A systematic review of peer-reviewed studies on the assessment's validity. *Educational Assessment*, 23(1), 68–96.
3. Meyer, H. D., & Benavot, A. (Eds.). (2013). *PISA, power, and policy: The emergence of global educational governance*. Oxford University Press.
4. Nichols, S.L., & Berliner, D.C. (2007). *Collateral damage: How high-stakes testing corrupts America's schools*. Harvard Education Press.

O'zbekiston bo'yicha PISA ko'rsatkichlari e'tibor talab qiladigan bir qancha muhim masalalarga oydinlik kiritadi. Ijtimoiy-iqtisodiy maqom, geografik joylashuv va jinsga asoslangan nomutanosiblik o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishiga to'sqinlik qiladigan tenglik va erkinlik eng muhim masala sifatida namoyon bo'ladi. Qolaversa, O'zbekistondagi pedagogik yondashuvlar va o'quv dasturlari o'quvchilarni zamonaviy dunyo talablariga yetarli darajada tayyorlamaligi mumkin, bu esa o'qitishning innovatsion uslublari va yangilangan o'quv dasturlari zarurligini ta'kidlaydi.

O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish, resurslarni adolatli taqsimlash bilan bir qatorda ta'limda mukammallikni rivojlantirishning muhim tarkibiy qismidir. Pedagoglarni zamonaviy pedagogik uslublarni jihatdan kasbiy rivojlanish dasturlariga sarmoya kiritish o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshirishi mumkin. Bundan tashqari, ta'lim resurslaridan, jumladan, texnologiya va yuqori malakali o'qituvchilardan teng foydalanish imkoniyatini ta'minlash, o'yin maydonini tenglashtirish va yutuqlar orasidagi farqni qisqartirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili PISA ning ta'lim siyosatini ishlab chiqish va isloh qilish harakatlariga global ta'sirini ta'kidlaydi. PISA natijalari xalqaro standartlar bilan taqqoslash uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etsa-da, global taqqoslashlarni mahalliy kontekstualizatsiya bilan muvozanatlash juda muhimdir. PISA baholashlarining to'g'riligini ko'rib chiqish va o'quv dasturlarini qisqartirish va testga o'rgatish kabi kutilgan oqibatlarni yumshatish PISA tushunchalaridan samarali foydalanishda muhim masalalardan hisoblanadi.

Siyosatni ishlab chiqishda ma'lumotlarga asoslangan yondashuvni qo'llash orqali O'zbekiston PISA ma'lumotlaridan dalillarga asoslangan qarorlar qabul qilish va yaxshilash uchun ustuvor yo'nalishlarni belgilash uchun foydalanishi mumkin. PISA tomonidan aniqlangan aniq kamchiliklarni bartaraf etish uchun mo'ljallangan maqsadli siyosat va aralashuvlar islohotlar sa'y-harakatlarining ta'sirini maksimal darajada oshirishi mumkin. Bundan tashqari, malaka oshirish tashabbuslari va ilg'or xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashtirilgan o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqish ta'lim standartlarini yuksaltirishi va doimiy takomillashtirish madaniyatini rivojlantirishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston PISA testidan olingan bebaho tushunchalar bilan qurollangan ta'lim yo'lining chorrahasida turibdi. Ushbu tushunchalardan strategik foydalanish orqali O'zbekiston jahon miqyosida ta'lim sohasidagi mukammallik va raqobatbardoshlik yo'nalishini belgilashi mumkin. Nomutanosibliklarni bartaraf etish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va o'quvchilar muvaffaqiyatiga ustuvor ahamiyat berish bo'yicha birgalikdagi sa'y-harakatlar orqali O'zbekiston o'z ta'lim tizimining to'liq salohiyatini ochib berishi va kelajak avlodlarga tobora murakkab va o'zaro bog'liq bo'lib borayotgan dunyoda rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

5. OECD. (2016). *PISA 2015 results (Volume I): Excellence and equity in education*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264266490-en>
6. Sahlberg, P. (2011). *Finnish lessons: What can the world learn from educational change in Finland?* Teachers College Press.
7. Jumanova, S. I. (2024). O'ZBEKISTONDA MAKTAB TA'LIMINI XUSUSIYLASHTIRISH VA PISA TESTIGA TAYYORLASH MASALALARI. *Kokand University Research Base*.
8. Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.
9. <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=UZB&threshold=10&topic=PI>